

комунікації – це інвестиції в його майбутнє, де бренд стає синонімом якості, доступності та успіху.

Список використаних джерел

1. Березенко В. В., Санакоєва Н. Д. Теорія і практика PR: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв'язки з громадськістю». Запоріжжя: ЗНУ, 2023. 180 с.
2. Гуменюк А. Ф., Петрицька О. С. Використання соціальних мереж в умовах цифровізації освіти. *Агросвіт*. 2025. № 3. С. 80–85.
3. Дергоусова А. О., Сиволовська О. В., Мкртичян О. М. Формування стратегії бренд-менеджменту в сфері освітніх послуг. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2022/82.pdf (дата звернення: 02.04.2026).
4. Жегус О. В., Михайлова М. В., Чміль Г. Л. Особливості формування бренду закладу вищої освіти. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2019. № 5. С. 111–114.
5. Офіційна сторінка Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». URL: <https://nupr.edu.ua/> (дата звернення: 05.04.2026).

УДК 069.1:316.334.6-056.266

Коваль Оксана Сергіївна

(наук. керівник – д-р філол. наук, професор Шкіцька І. Ю.)

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

МУЗЕЙНА ІНКЛЮЗІЯ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. У тезах висвітлено теоретичні засади і практичні аспекти впровадження музейної інклюзії в діяльність сучасних музеїв. Розглянуто основні напрями взаємодії з аудиторією: інтерактивні форми роботи, інклюзивні практики та партисипативну діяльність. Визначено ключові складники інклюзії – фізичну доступність, адаптацію інформаційного простору, використання інформаційних технологій і створення спеціальних освітніх програм. Акцентовано на мультимедійних технологіях, віртуальних турах, цифрових колекціях і соціальних мережах як інструментах розширення музейної аудиторії та інтеграції українських музеїв у глобальний культурно-інформаційний простір.

Ключові слова: музейна інклюзія, безбар'єрне середовище, інтерактивні технології, цифрові колекції, партисипативна діяльність, особи з інвалідністю, музейна комунікація.

У сучасному світі інклюзія постає одним із ключових принципів розвитку культурних інституцій. Провідні музеї Європи та світу активно реалізують політику доступності, орієнтуючись на забезпечення рівних можливостей для всіх відвідувачів незалежно від їхніх фізичних, сенсорних чи соціальних особливостей. Внаслідок цього музеї трансформуються з традиційних сховищ культурних цінностей у відкриті простори діалогу, освіти та соціальної інтеграції, де кожна людина має можливість долучитися до культурного процесу.

В Україні інклюзія в музейній сфері також набуває дедалі більшого значення, особливо в умовах сучасних соціальних викликів. Вітчизняні музеї по-

ступово впроваджують безбар'єрні рішення, адаптують експозиції та розробляють інклюзивні програми, орієнтовані на різні групи населення – осіб з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, дітей і людей похилого віку. Такий підхід сприяє не лише розширенню аудиторії, але й формуванню гуманістичних цінностей, толерантності та соціальної згуртованості.

До новітніх технологій взаємодії музеїв зі своєю аудиторією належать інтерактивні форми роботи, широкий спектр заходів музейної інклюзії і партисипативна (учасницька) музейна діяльність [1].

Інклюзія в музеях передбачає створення безбар'єрного середовища та адаптацію простору, колекцій і програм для забезпечення рівного доступу всіх відвідувачів, незалежно від їхніх фізичних, ментальних чи соціальних особливостей. Це охоплює використання тактильних експонатів, аудіодескрипції, зрозумілих текстів (easy-to-read) і спеціальних освітніх заходів для людей з інвалідністю.

Фізична доступність музейної установи реалізується через наявність пандусів, ліфтів, безбар'єрних туалетів, широких проходів і зручних зон для відпочинку. Важливим складником є також навігація, що враховує потреби людей з порушеннями зору: використання великого шрифту, графічних символів і кольорового контрасту, що допомагають орієнтуватися в експозиційному просторі.

Застосування інформаційних технологій докорінно змінює формат комунікації музею з відвідувачами. Мультимедійні та інтерактивні рішення роблять відвідини більш привабливими й інформативними, особливо для молодого покоління, яке звикло до цифрового середовища. Віртуальні тури, онлайнві виставки та соціальні мережі дають змогу музеям підтримувати зв'язок зі своєю аудиторією за будь-яких обставин, розширюючи географію відвідувачів. Оцифрування колекцій і створення цифрового контенту, у свою чергу, інтегрують українські музеї у глобальний культурно-інформаційний простір.

В Україні дедалі ширше утверджуються інтерактивні практики, що формують новий стандарт сучасної музейної діяльності. Їх активно впроваджують як великі музеї обласних центрів і столичні інституції, так і музеї невеликих міст, досвід яких також заслуговує на популяризацію та високу оцінку.

Показовим прикладом є Музей Ханенків у Києві, який послідовно розвиває інклюзивні підходи, орієнтуючись на забезпечення доступності мистецтва для маломобільних груп населення, ветеранів і людей з інвалідністю. У цьому контексті варто відзначити спеціалізовані освітні курси («Музей для кожного»), залучення експертів із питань доступності та організацію безкоштовних днів відвідування. Окремі програми мають виразний соціально-реабілітаційний характер. Наприклад, «Музейні зустрічі» та «Фортеця без бар'єрів» [1], спрямовані на підтримку військових і ветеранів, або ініціатива «Теплі четверги», що створює безпечний простір для людей без дому, інтегруючи їх у культурне життя спільноти.

Поряд із соціальними проектами музей реалізує широкий спектр освітніх і мистецьких заходів. Попри відсутність постійної експозиції, він пропонує екскурсії та 3D-тури, що акцентують на архітектурі та історії садиби Ханенків. Особливу популярність має екскурсія «Секрети будинку Ханенків», що ознайомлює відвідувачів із стилістикою інтер'єрів та історією формування колекції.

В умовах війни музей розробив спеціальний формат «Музей під час війни», що забезпечує висвітлення досвіду збереження шедеврів і функціонування установи під обстрілами [5].

Значний поступ здійснено у сфері цифровізації: створено віртуальні тури інтер'єрами будинку (вул. Терещенківська, 15 та 17), що відтворюють «золотий стандарт» експозиції до евакуації колекції. Ці цифрові архіви дають змогу детально ознайомитися як з архітектурним оздобленням, так і з ключовими експонатами, забезпечуючи науковий опис кожного об'єкта.

Важливим документом нової музейної реальності став 3D-тур «Тим часом в домі Ханенків» (2023), що фіксує стан будівлі після ракетного удару та демонструє, як музей функціонує в умовах «порожніх стін» [5]. Не менш показовим є досвід Національного музею Тараса Шевченка у Києві, що посідає провідні позиції у сфері інклюзії. Музей пропонує спеціальні екскурсії для людей із порушеннями зору, аутизмом та синдромом Дауна, обладнаний пандусами й ліфтами для відвідувачів на кріслах колісних, а також організовує інтерактивні майстеркласи, спрямовані на адаптацію простору для різних категорій відвідувачів. Саме системність у роботі над доступністю дає право говорити про нього як про одного з лідерів інклюзивної музейної практики в Україні.

Інклюзивні практики в українських музеях набувають системного характеру, охоплюючи різні категорії відвідувачів та формуючи нові стандарти музейної діяльності.

У Національному музеї Тараса Шевченка у Києві [2] особливу увагу приділено особам із порушеннями зору та слуху. Для першої групи створено тактильні копії найвідоміших творів Шевченка, зокрема «Катерини» та «Автопортрета», що уможливають дослідження мистецтва на дотик. Екскурсії та аудіогіди супроводжуються докладними описами візуальних образів, а друковані путівники доступні шрифтом Брайля. Для осіб із порушеннями слуху розроблено відеогіди жестовою мовою, що дублюють основну інформацію про експозицію. До того ж музей запровадив інструменти сенсорної доступності: «соціальні історії» та карти сенсорної чутливості, що допомагають людям з аутизмом планувати маршрут і уникати зон із надмірними звуковими чи світловими подразниками [2].

Важливим осередком інклюзивної діяльності є також Черкаський краєзнавчий музей. Його практика охоплює культурно-освітні заходи для дітей і молоді з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та школярів. Одним із напрямів роботи є організація інклюзивних виставок, серед яких показовою стала обласна виставка «Різдвяний дивограй», де були представлені творчі роботи дітей з інвалідністю. Відкриття супроводжувалося читанням віршів, виконанням пісень і святковою програмою, що підкреслює інтеграційний характер заходу. Такі виставки стали регулярними та традиційними для музею [4].

Крім виставкової діяльності, музей проводить адаптовані екскурсії, майстеркласи та музейні уроки. Так, майстерклас «Творчо-пізнавальна мандрівка в епоху Трипілля» поєднує пізнавальний і терапевтичний аспекти: учасники ліплять глиняні вироби та ознайомлюються з культурою Трипілля. Такі заходи сприяють соціалізації та розвитку творчих здібностей відвідувачів. Окремим

напрямом є робота з внутрішньо переміщеними особами, зокрема дітьми з різних регіонів України. Для них організують тематичні екскурсії, виставки, арт-терапевтичні майстеркласи та культурні заходи, що сприяють адаптації та інтеграції у нове середовище [4].

Важливо зазначити, що інклюзивність у музейній сфері не обмежується лише технічними аспектами – оснащенням чи архітектурною доступністю. Вона передбачає також зміну підходів до комунікації та інтерпретації культурної спадщини, орієнтацію на потреби різних груп аудиторії та формування відкритого культурного простору. У цьому контексті особливої актуальності набуває партисипативний підхід, за якого відвідувачі стають не лише споживачами, а й активними учасниками музейного процесу.

Сучасні музеї дедалі частіше залучають представників різних соціальних груп до створення виставок, обговорень та освітніх програм, що сприяє формуванню відчуття належності та підвищує рівень довіри до інституції. Це дає змогу враховувати різноманітність досвідів і поглядів, роблячи музей більш демократичним і відкритим.

До того ж інклюзивні практики мають важливе соціальне значення, адже сприяють подоланню стереотипів щодо осіб з інвалідністю та інших вразливих груп, формують культуру рівності та взаємоповаги. Музей у цьому випадку постає не лише як культурно-освітній заклад, але й як простір соціального діалогу та інтеграції.

Отже, впровадження інклюзивних підходів у діяльність музеїв є необхідною умовою їх розвитку в умовах сучасного суспільства. Як свідчить досвід українських і зарубіжних музеїв, це дає змогу не лише розширити аудиторію, але й підвищити якість культурних послуг, забезпечуючи рівний доступ до культурної спадщини для всіх громадян.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому вивченні ефективності впровадження інклюзивних практик у музейній діяльності, зокрема їх впливу на різні категорії відвідувачів. Актуальним напрямом є аналіз використання новітніх цифрових технологій, як-от віртуальна та доповнена реальність, штучний інтелект і адаптивні інформаційні сервіси, для підвищення рівня доступності музейного середовища.

Список використаної літератури

1. Кушнір В. Інтерактивність, інклюзія та партисипація як магістральні лінії інноваційних практик музейної роботи. *Народознавчі зошити*. 2022. № 1(163). URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2022-1/4.pdf> (дата звернення: 19.03.2026).
2. Національний музей Тараса Шевченка. URL: <https://museumshevchenko.org.ua/vidviduvacham> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Фортеця без бар'єрів. URL: <https://www.kyiv-fortress.com.ua/фортеця-без-барєрів-3/> (дата звернення: 26.03.2026).
4. Черкаський обласний краєзнавчий музей. URL: <https://ckoblmuз.ck.ua/> (дата звернення: 26.03.2026).
5. 3D-тур Музею Ханенків. URL: <https://khanenko.museum/3-d-tur-muzezem/> (дата звернення: 26.03.2026).

